



# Don Constantino Neira Baloira

José M. Bértolo Ballesteros  
joberba4@hotmail.com

**Resumo.** Un dos homes que máis se destacou na vida cultural do concello da Estrada a mediados do século xx foi don Constantino Neira Baloira. Algúns exemplos do seu labor como sacerdote, investigador, poeta e galeguista móstranse neste artigo.

**Abstract.** One of the most remarkable men in the cultural life of the region of A Estrada during the middle of the XX century was Mr. Constantino Neira Baloira. This article highlights some examples of his labour as priest, researcher, poet and his activity as supporter of the Galician culture.

D. Constantino Neira, que nos seus últimos anos foi párroco de san Miguel de Moreira e arcipreste de Tabeirós, procedía dunha familia moi humilde, mesmo os seus ascendentes foran caseiros do pazo de Oca. Con todo, seu pai puido levantar unha pequena casa no lugar do Rego na parroquia de Remesar, onde naceu Constantino o 3 de agosto de 1902.

Era fillo de Andrés Neira Gondar, natural de Remesar, e de Filomena Baloira Bernárdez, natural de San Pedro de Ancorados, ambos labregos, neto por liña paterna de Gabriel e Carolina e pola materna neto de Manuel e Carmen.

Tiña unha tía chamada María Neira Gondar, que acompañará a Constantino toda a súa vida e que era moi relixiosa. Confesaba habitualmente na catedral de Santiago co cóengo e investigador don José Couselo Bouzas con quen chegou a ter a confianza de falarlle do seu sobriño Constantino, un rapaz moi espelido, que ela quería que se fixese cura. Don José prometeulle axudar o rapaz para que fixese as probas de entrada ao Seminario.



Constantino Neira. Ano 1957.

A Constantino, tralos exames de oposición para os estudos na Universidade Pontificia de Santiago, convocados no Boletín Eclesiástico o 10 de agosto de 1914, foille concedida en setembro dese ano unha beca fundada polo párroco de Remesar D. Ramón Silva Señoráns para os nados nas dúas parroquias de presentación dos Marqueses de Camarasa, Remesar e Riobó. A beca era de media pensión para o seminario de Santiago para custear cama e sustento. A comida consistía nunha cunca de caldo ao mediodía e outra á noite, mentres que os estudantes de pensión completa tiñan dereito a un prato de caldo, outro de comida e, se eran maiores, un vaso de viño.

O seu expediente de estudos é fácil de lembrar, xa que todo é sobresalientes (*Meritissimus* ou *meritissimus cum laude*). Recibiu as ordes de subdiaconado o 20 de decembro de 1924 de mans do bispo Lago González e as de presbiterado o 6 de xuño de 1925 de mans do bispo de Tui.

O seu primeiro destino foille adxudicado tres días despois, sendo nomeado coadxutor de Meirás. En marzo de 1927 é nomeado ecónomo de Santa María de Xobre e o 23 de agosto de 1930 foi nomeado párroco en Santa Baia de Xil (Meaño. Pontevedra). Logo foi nomeado párroco de Ancorados, pero resulta que cando chegou alí, xa outro cura ocupara a praza e ante a súa reclamación o arcebispo lavouse as mans. Con todo e a pesar de que o novo cura de Ancorados tiña actuacións contrarias ao seu ministerio, con prácticas supersticiosas ou bruxería que daban pingües beneficios, don Constantino non só lle perdoou senón que foi amigo del.

Pero deseguida permutou para San Miguel de Curantes. Alí foi nomeado en marzo de 1936 secretario da Xunta Local do Montepío do Clero de Tabeirós e Veá. O día 20 dese mes e ano oficiou un en-

lace matrimonial na capela do pazo da Mota entre Carmela Otero Cobián e Fernando Botana Rose.

Logo, o 31 de xullo de 1944 foi nomeado párroco de entrada para San Miguel de Moreira, onde estivo ata o seu pasamento.

En 1949 é proposto como asesor eclesiástico da Irmandade Sindical de Labradores e Gandeiros da Estrada. En 1954 era arcepreste de Tabeirós.

Tivo un infarto e foi atendido polo médico estradense don Manuel de la Calle, pero vendo a súa gravidade derivouno a Santiago ao eminente doutor Domínguez, que non puido darlle remedio. Finou en Moreira o 18 de xullo de 1970 de infarto de miocardio, sendo enterrado nesa parroquia.

Deixou como único herdeiro o arcebispo de Santiago, se ben rogaba que atendesen á súa tía María mentres vivise. María, que finou aos 100 anos, foi internada e atendida no asilo de Carretas.

### Constantino investigador

1. En 1968 publica na revista *Compostellanum* de Santiago o artigo “La iglesia románica de San Miguel de Moreira y sus capiteles historiados”. Vol. 13, Nº. 2 (Abril-Junio), 1968, págs. 359-363. No seu artigo analiza cada un dos capiteis da igrexa de Moreira e ofrece as múltiples interpretacións que se poden dar de cada un. Por exemplo, do capitel en que hai un home entre dous leóns, di:

O personaxe pode representar un domador de feras (leóns), simbolizando a Cristo triunfador.

Pode significar a Sansón, persoeiro bíblico ou a Gilgamesh, persoeiro sumerio. Simbolizando o home como rei da creación.

Podería encarnar o profeta Daniel cos leóns.

Os perigos, cos que estaba sometido o peregrino, simbolizados polos leóns e a axuda e protección do apóstolo.

Pode plasmar o mago Fileto, compañeiro de Hermóxenes antes da súa conversión.

2. Descubriu varios megalitos, a saber:
  - Un túmulo de San Pedro de Acorados.
  - Un túmulo entre Meavía e Pardemarán.
  - Un túmulo en San Miguel de Moreira.



Selo romano con Diana. Sales.

- Cinco túmulos entre o monte de Vilafruguil de San Miguel de Moreira e o monte de Mamoela en san Pedro de Ancorados.

- Un túmulo no Campo das cruces en Outeiro da parroquia de San Miguel de Moreira.

- Un túmulo no monte Pica de San Miguel de Moreira, onde logo uns canteiros atoparon dúas machadas pulidas.

Na investigación destes túmulos atopou diversos utensilios prehistóricos e romanos, como coitelos de sílex e outras pezas, que depositou no Museo Provincial de Pontevedra e que está todo plenamente identificado e numerado. A saber:

- 003678 Selo romano con Diana. Sales, Vedra.
- 004002 Cabeza castrexa. Moreira Nova, A Estrada.
- 004417 Pondus (pesa de tear romano). A Estrada.
- 004891 Cerámicas romanas. Moureira, Berres, A Estrada.
- 003668 Machado pulido. O Pazo, Ribeira, A Estrada.
- 003669 Machado pulido. Sestebo, Moreira, A Estrada.
- 003670 Machado pulido. Moimenta, Arnois, A Estrada.
- 003671 Machado pulido. Ancorados, A Estrada.
- 003672 Machado pulido. Pica, Moreira, A Estrada.
- 003677 Machado pulido. Riba, Moreira, A Estrada.
- 003700 Machado pulido. Pica, Moreira, A Estrada.
- 003701 Machado pulido. Pica, Moreira, A Estrada.
- 003702 Machado pulido. Outeiro, Moreira, A Estrada.
- 004180 Machado pulido. Moreira, A Estrada.
- 004181 Machado pulido. Moreira, A Estrada.
- 004182 Machado pulido. Rivas, Ancorados, A Estrada.
- 003673 Machado pulido. Outeiro, Moreira, A Estrada.
- 004578 Machado pulido. Parada, A Estrada.
- 003674 Fusaiola. Ulla, Berres, A Estrada.
- 003675 Fusaiola. Castro Barbude, A Estrada.
- 003676 Fusaiola. Castro Barbude, A Estrada.
- 003679 Materiais varios. Castro Barbude, A Estrada.
- 003680 Materiais líticos. Outeiro, Moreira, A Estrada.
- 003699 "Buril" pulido. Riba, Moreira, A Estrada.

- 003667 Fragmento de sigillata decorada.  
Castro Barbude, A Estrada.
- 004416 Fragmentos de anforeta. A Estrada.
- 004418 Xerriña medieval. S. Francisco, Pontevedra.

### Constantino editor de revista

*La Ciudad de Dios* foi un periódico mensual editado na Estrada en 1932. Foi promovido por D. Constantino, que estaba de cura en Curantes, por D. Jesús López Salgueiro, cura de Moreira, e por D. Andrés Salgueiro Costa, cura ecónomo de Vinseiro. A revista, repartida gratuitamente polos pá-



Constantino Neira.

rrocos nas igrexas, entre outras cousas atacaba o matrimonio civil. Os promotores foron denunciados e xulgados na Audiencia Provincial de Pontevedra o 17 de marzo de 1933 por editar o periódico incumprindo a Lei de Imprenta, aínda que foron absoltos.

### Constantino poeta

Desde moi novo e estando no seminario chamárono as musas para que deleitase coas súas rimas a seus compañeiros e amigos, e participando en diversas veladas literarias.

Cando en 1962 se trasladaron os restos do seu compañeiro e pai-sano Xosé Cabada Vázquez ao cemiterio de Codeseda, tivo unha intervención<sup>1</sup> baixo o pseudónimo de Martiño deste xeito:

Agora eu, que nunca fun poeta, que sempre coidei privado para min a achego á morada das musas, quero deixar pendurada da gloria inmarcitada dun poeta de sona ben gañada, o bon amigo Xosé M. Cabada Vázquez, eiquí xustamente, a carón do seu lar vernáculo, sobor diste sartego que garda receioso súas cinzas, ista frol cativiña por ser miña, pro que ten o mérito de ser a primeira, e cicais (sen cicais) sexa tamén a derradeira, que xurdeu do meu caletre apoucadoño. Vela eiquí:

1 <https://www.tabeirosmontes.com/biografiacutea.html>  
BLANCO FUENTES, Mario e FERNÁNDEZ CASTRO, J.A. "A *translatio* dos restos do poeta Xosé Manuel Cabada Vázquez", en *A Estrada. Miscelánea histórica e cultural*, vol. IV, 2001, pp.109-139.

## UNHA FLOR SINXELA

Lonxe da terra amada e cobizosa  
 Relembrando o fungar dos piñeirales,  
 De cotío istes montes e istes vales  
 Eran de Cabada arela saudosa.

Cal outro Añón na súa vida azarosa  
 Para torcedura e cruto dos seus males,  
 Sofreu o exilio i-outras penas tales  
 Que solo a morte puido acalar piedosa.

Máis hoxe que terra sagra en Codeseda  
 As súas cinzas para sempre van levar  
 Prego a Deus que súa i-alma pura e leda

Dende os outos ceos poida ollar  
 O cativo moimento que eiquí queda  
 No curazón da terra que el soupo amar.

Martiño

### Constantino sacerdote

A súa máxima era que os bens e actividades temporais non estorbasen para dedicarse aos bens espirituais e eternos. Por iso pódese dicir que era un cura postconciliar, xa que se preocupaba polo benestar temporal dos veciños tanto como do seu benestar espiritual.

Loxicamente viviu de acordo cos signos dos tempos. Na igrexa da Estrada o 4 de abril de 1938 celebrouse un acto fúnebre polos “mártires” falecidos no cruceiro Baleares. Á saída do acto e na praza do Xeneralísimo Franco houbo un acto, no que se recitaron poemas e cantou o himno de Falanxe, pero que tiña como parte principal un elocuente discurso pronunciado por don Constantino Neira, que como era preceptivo xuntaba os termos cristiáns e os patrióticos.

En 1954 ofrécese voluntario xunto con outras personalidades da Estrada e da universidade compostelá para dar unha conferencia aos alumnos de preuniversitario do Colexio da Inmaculada Concepción da Estrada. A súa bonhomía e sabedoría servía como aliciente na vida cultural da Estrada en moitas ocasións.

Na súa parroquia de Moreira preocupouse e buscou a financiación necesaria para reparar o teito da igrexa, que estaba en mal estado, co



Constantino con autoridades e veciños diante da igrexa.

asesoramento de Filgueira Valverde. Foron os irmáns Salgado Torres quen proporcionaron a maior parte dos cartos. Ao realizar as obras descubriu as pinturas murais que estaban tapadas no presbiterio, realizadas no século XVI e que cubrían as paredes antes da aparición dos retablos renacentistas e barrocos. As pinturas quedaron ocultas polos retablos e pola cal con que se cubrían as paredes, cumprindo coas ordes governativas que mandaban branquear os lugares públicos como medida profiláctica contras os contaxios das enfermidades epidémicas. As pinturas atopadas representan unha escena da vida de Cristo, o lavado dos pés aos apóstolos. As pinturas, atribuídas ao mestre Frameán, teñen moita semellanza coas descubertas posteriormente en Santiago de Tabeirós.

Tamén mandou levantar o cruceiro que está diante da igrexa e que fixo un canteiro do Viso, así como as escaleiras que nos introducen no adro. Organizou a construción do cemiterio e fixo un panteón para os curas e outro para os pobres da parroquia, aínda que quizais mal asesorado non coidou da estética do cemiterio que debía non desentoar co reconecido e prestixioso monumento románico que é a igrexa.

## Constantino galeguista

Precisamente a causa do seu interese pola investigación foi presentado a Filgueira Valverde, a Otero Pedrayo, aos doutores Mato Calderón e García-Sabell, e a outros, que o recibiron cos brazos abertos, conscientes de que tiñan diante deles a un persoeiro traballador, amante e defensor da cultura galega.

En 1954 era arcipreste de Tabeirós e como tal fixo a ofrenda e invocación dos máis de 3.000 veciños do arciprestado de Tabeirós que fixeron a peregrinación ata a catedral de Santiago Apóstolo. Antes da ofrenda falou co bispo don Miguel Novoa Fuentes, que se mostrou contrario a que fixese a ofrenda en galego. Don Constantino respondeulle que eles non eran separatistas nin revolucionarios, “simplemente somos galegos”. E fixo a ofrenda en galego, como o faría logo noutras ocasións.

E así en 1970 nos actos do Día das Letras Galegas en honor de Marcial Valladares don Constantino oficiou a misa e expuxo a súa homilía en galego, non sen nervios xa que era algo completamente inhabitual. Mereceu as gabanzas públicas de parte de D. Domingo García-Sabell, con quen mantivo un trato asiduo de tal xeito que, cando tivo lugar o pasamento de don Constantino, o doutor García-Sabell acudiu a darlle o último adeus.

Era amante da lingua galega por iso sabía moitísimos refráns e contos populares, que recollía no seu entorno. Lamentablemente toda a súa obra poética e lingüística non fomos quen de atopala e recuperala.

## Fontes documentais

*A Estrada. Miscelánea Histórica e Cultural*, ed. Museo do pobo estradense M.R.P. Hemeroteca da *Voz de Galicia*.

<http://arquivo.galiciiana.gal>

Rexistro Civil.

Museo de Pontevedra.

Testemuña de don Ricardo Celso Rodríguez Rodríguez, a quen agradecemos a súa amabilidade e achegas.